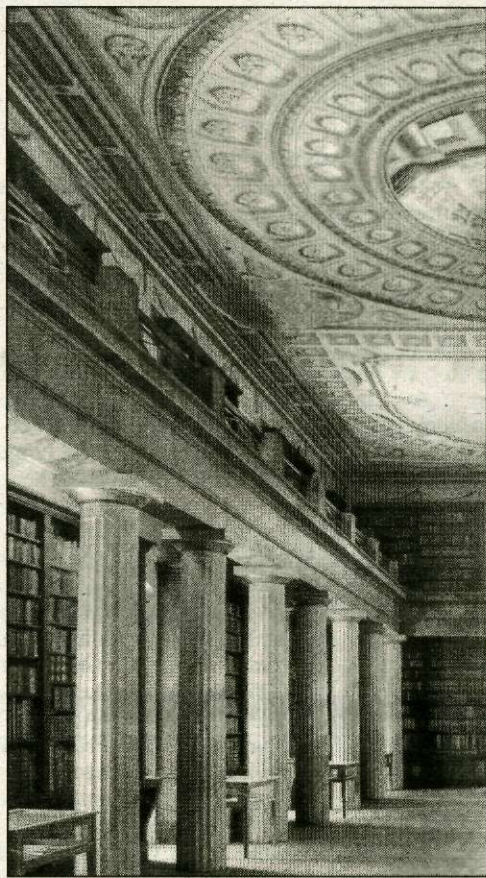

„Itt az írás, forgassátok”

Kiállításra invitálom az olvasót, a Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárából elszármazott és Oroszország által visszaszolgáltatót könyvgyűjtemény kiállítására, amely március 1-jén nyílt meg a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Hatvan év múltán, a rendszerváltást követő majd másfél évtizedes tárgyalássorozat eredményeként visszakérültek Magyarországra az 1945-ben lefoglalt sárospataki könyvek. 1945-ben a szovjet csapatok 173 sárospataki könyvet vittek magukkal. A könyvek közül a kilencvenes években a Nyizsnyij Novgorod-i könyvtárban az orosz-magyar restitúciós vegyes bizottság 146 kötetet azonosított,

A sárospataki könyvtár nagyterme

amelyből 136 kötet került visszaadásra 2006 februárjában (96 latin, 33 magyar, 6 német nyelvű, egyről hiányosak az információk).

Néhány mondat a sárospataki könyvtárról: a könyvtár alapításának előzménye a reformációhoz, pontosabban annak hatására kiépülő magyarországi iskolahálózathoz kapcsolódik. 1521-ben már világi iskola működött Sárospatakon, ahol a középkori hét szabad művészetet tanították. A reformáció hatására és 1531-ben Perényi Péter főldesúr anyagi támogatásával az iskola tovább fejlődött, amelyet 1566-ban magasabb oktatási intézménnyé emeltek: az alsó fokú képzés mellett, közép- és felsőfokú oktatás folyt, ezt egészítették ki az egyetemi tanulmányok, az ún. akadémiázás. Az oktatáshoz szükség volt könyvekre, ennek okán történt a könyvtár létrehozása. 1621-ben kelt a kollégium törvénykönyve, amely szabályozta a könyvtár működését. A könyvtári gyűjtemény alapját ősnymtatványok, hitvitázó egyházi kiadványok, bibliák és világi művek, tankönyvek, graduálék alkották. A XVII. században a református kollégium legfőbb támogatói I. Rákóczi György erdélyi fejedelem és felesége Lorántffy Zsuzsanna voltak. Az ő idejükben épült külön épület a könyvtárnak, akkor kezdte meg működését a Sárospataki nyomda (1650), tanárokat hívtak (leghíresebb közülük Comenius), anyagilag hozzájárultak a szegény sorsú diákok tanítási költségeihez, a külföldre menőket pedig ösztöndíjjal látták el. Közben folyamatosan fejlődött, gyarapodott a könyvtár. Szép szokássá vált, hogy a külföldöt járt, korábban itt tanuló diákok könyveket adományoztak az alma máter könyvtárának, így módon is frissült, növekedett a könyvállomány, amely könyvtártudósok szerint, fénykorában mintegy 2000 köte-

tet számlált. A kollégiumi könyvtárát később az ellenreformáció idején veszteségek érték, de a XVIII. sz. végén ismét fellendülés következett. 1938 szeptemberében a Vallás- és Közoktatási Minisztérium tanácsára Budapestre szállították a könyvtár egy értékes részét, először a Nemzeti Múzeumban, majd két bankban helyezték el a köteteket. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesületnél elhelyezett 173 kötet került 1945-ben szovjet kézre, majd a Nyizsnyij Novgorod-i (Gorkij város) Lenin-könyvtárába.

A kiállításon látható legrégebbi kötet az 1404-ben írt *Skolasztikus Teológia kódex* (Bécs), amely ajándékozás folytán került 1788-ban a sárospataki nagykönyvtárába. A préselt bőrről bevont fatábla borításokat és a belívet, héber kódexből való kéthasábos ívrét levélből származó előzékek kapcsolják össze. Huszonkét ősnymtatvány és számos könyvritkaság látható a kiállítási tárlókban. (Az ősnymtatvány meghatározást a szakirodalom az 1500. év előtti nyomtatott művekre vonatkoztatja.) Fő helyen látható *Caius Secundus Plinius: Naturalis historiae libri XXXVII.* (Velece, 1497). Ez a velecei ősnymtatvány sokáig a középkori természettudományi ismeretek tárházaként szolgált, kék és vörös aranyozott iniciáléi szemet gyönyörködtetnek. Szintén velecei ősnymtatvány a *Biblia Sacra* (Velece, 1498) – talán Aldus Manutius officinában készült?! Johannes Balbis: *Chatolicon* (Mainz, 1460) könyvtesten kb. 350x550x150 mm-es becsukott bőrtábláját szemlélve elkalandozik a gondolat. Olvasmányaim közül felrémlik, hogy Gutenberg utolsó nagy nyomtatványa a *Catholicon* volt, amely a középkor lexikonjának számított. A könyv 373 lapot tartalmaz, kéthasábos szedéssel. Gutenbergnek ez az egyetlen munkája, amelyet a kolfonban évszámmal jelölt. Lehet, hogy ez egy Gutenberg-ősnymtatvány? – de akkor miért nem tüntették fel?! Mellette a tárlóban aranyozott iniciálékkal *Boetius: De consolazione philosophiae libri V.* (Nürnberg, 1473). Tiszta élő nyomdászati történelem: ezt pedig abban az évben nyomtatták, amikor Hess András felállította az első magyarországi nyomdát Budán, hogy elkészítse a *Chronica Hungarorum*. Laskai Osvát (1450–1511) a ferencesek magyarországi főnöke latinul fogalmazó magyar író volt. Prédikációit adomákkal tette könnyedebbé, könyveit a németországi Hegenauban nyomtatták, mint a kiállított *Laskai Osvát: Sermones de sactis pertutulis* (Hagenau, 1497) c. könyvet. Felfedezhet *Laskai kortárs és rendtársa könyve is Temesvári Perbált: Stellarium corone benedictae Marie virginis.* (Basel, 1497–1500). Még egy mainzi ősnymtatván: *Corpus juris civilis* (Mainz, 1475).

Csupa kuriózum látható a kiállításon. *Luther Márton postillája* (Basel, 1546) Luther saját kezű aláírásával, a *Beteg lelkeknek való füves kertecske ... melyet Balassi Bálint fordított németről magyarra* (Krakkó, 1572). Itt van *H. Schedel Krónikája* (Nürnberg, 1493), benne a híres Buda-fametszet nyomattal. Híres nyomtatott bibliák sora: a gyönyörű (kézi) festéssel színezett *Nürnbergi Biblia* (1483), a Mantskovit Bálint nyomtatta *Vizsolyi Biblia* (Vizsoly, 1590), a *Károli Gáspár: Szent Bibliája* (Szenci Molnár Albert, Hagenau, 1608) utóbbi Lorántffy Zsuzsanna tulajdona volt. *Beythe István: Az evangeliumok magyarázatai* (Németújvár, 1584). A híres pataki tanár könyve *Johan Amos Comenius: Primatae laborum scholasticorum in illustri Patakino Gymnasio* (Sárospatak, 1650–1651). Egy iskolai tankönyv *Tolvaj Ferenc: Az arithmetikanak; avagy az számolásnak öt speciesinek rövid magyar regulákban foglaltatott mestersége* (Debrecen, 1675). Több évfolyam a *Debreceni kalendáriumok* közül (1619., 1626. és 1627. esztendőkre).

Még lehetne folytatni, hiszen korántsem teljes az említett könyvek sora, mondjuk úgy, hogy egyfajta szubjektív válogatás, ajánlás. A kiállítás június 15-éig megtekinthető a Nemzeti Múzeumban. Ezt látni kell!

Persovits József